

TEMATİK TV KANALLARINDA KULLANILAN ALT YAZI DİLİ ÜZERİNE

Engin Yılmaz

- Alt yazılama; ağırlıklı olarak çeviri biliminin meselesi olmakla birlikte internet ortamında, yayıncılık dünyasında, yabancı dil öğretiminin de ilgi alanı hâline gelmiş ve etkin olarak kullanılmıştır. Alt yazılama ile ilgili kuramsal nitelikli çalışmalar incelendiğinde konu ile ilgili temel stratejilerin ve normların oluştuğu görülmektedir. Bu itibarla yeni bir uzmanlık alanının geliştiği söylenebilir: Alt yazı operatörlüğü. Alt yazı oluşturma, her şeyden önce bir metin yazarlığıdır. Alt yazı operatöründen, iyi bir dil eğitimi almış ve kültürel farkındalığının yüksek düzeyde olması beklenmektedir.

Alt yazının tanımı: Alt yazı, TDK tarafından genel ağ ortamında yayımlanan *Güncel Türkçe Sözlük*'te şöyle tanımlanmıştır: 1. *isim* Gazete, dergi, televizyon programı vb. yayınlarda çıkan resim ve fotoğrafları açıklayan yazı. 2. *isim, sinema, televizyon* Yabancı dildeki bir filmin konuşmalarını çeviri olarak görüntünün altında veren yazı (<http://sozluk.gov.tr>; ET: 5.6.2019). Alt yazı çevirileri, yabancı dil eğitiminde de önemli bir yer tutmaktadır. Yabancı dil öğrenenlerin dinleme becerilerini geliştirmeleri için alt yazılı film izlemeleri tavsiye edilmektedir (Zeytinkaya, 2018: 4136).

Alt yazılama süreci: Hemen hemen filmin icadından sonra, aktörlerin diyaloglarının seyirciye aktarılması çabaları başlamıştır. Bu doğrultuda, filmlerde ilk defa “epik, betimlemeli alt yazılar”a 1903 yılında rastlanmıştır. Aynı mantıkla gazetelerde de başlıkların kullanılmasının yaygınlaştığı görülmüştür (Fong - Au, 2009: 3). 1927’de seyirciye sunulan ilk uluslararası sesli filmde son-

ra, iki metot dikkati çekmektedir: Alt yazılama ve dublaj (Gottlieb, 2001: 244; Fong - Au, 2009: 3). Alt yazı, filmin transkripsiyonlanmasında ya da TV'deki diyaloglarda uyarıcı bir başlık olarak düşünülebilir. Alt yazılama da iki etken dikkat çekmektedir: Anlamsal kompozisyon, zaman ve süreç (Gottlieb, 2001: 245). Alt yazılar, genellikle eş zamanlı olarak ekrana yansıtılır. Alt yazılar, genellikle bir ya da iki satır ve en fazla 35 ya da 37 karakter genişliğinde ekranda yer alır. Bir norm olarak alt yazılar; resmin / fotoğrafın altına, ortasına ya da sola dayalı olarak yerleştirilir (Gottlieb, 2001: 245; Cintas - Remael, 2010: 19). Tek dilli alt yazılar, genellikle haber yayıncılığı yapan TV kanallarında karşımıza çıkmaktadır. İki dilli ya da çok dilli alt yazı tipleri ise pedagojik amaçlı olarak kullanılmakta ve ikinci dil öğrencilerinin dinleme, okuma, yazma ve konuşma gibi temel dil becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Alt yazı kullanılması ile edim bilimsel amaçlar da gözetilmektedir. Alt yazılamada, söz eylem her zaman odak noktasındadır. Özellikle niyetler ve etkiler, tecrit edilmiş sözlüksel öğelerden daha önemlidir. Alt yazı oluşturucusu, bellekte tutulma kolaylığından dolayı bazı dil bilimsel esnekliklerden yararlanır. Alt yazı oluşturucusu, alt yazısını cümleleştirir ya da çok anlamlı bir yapıya evrilmesini sağlar. Böylece işitsel, görsel uyarıcıların yanına semantik öğeler de eklemeyi amaçlar. Birçok TV yayıncısı; bir ya da iki satırda 50-60 arası karakterle 5-6 saniye süre zarfında alt yazıyı ekrana yansıtır. Bir norm olarak alt yazının ekranda yansıma oranının saniyede 12 karakteri geçmesi kabul edilemez bir durumdur. Diller arasındaki söz dizimsel ve sözlüksel farklılıklardan dolayı, bu süre çeşitli farklılıklar gösterebilir. Ancak televizyonlarda metnin hacmi yaklaşık olarak üçte biri oranında kısıtlanabilir. Bu oran, normal bir konuşma ortamı için geçerlidir (Gottlieb, 2001: 247). Alt yazının ekranın toplam hacminin yüzde 10'unu geçmemesi gerekmektedir (Cintas - Remael, 2010: 87).

Alt yazı çeşitleri: 1970'li yıllarda altyazı çevirisi donanımları geliştirilerek yazı işlemcisi aracılığıyla ekranlara doğrudan alt yazı girilmeye başlanmıştır (Zeytinkaya, 2018: 4136). Mona Baker'in editörlüğünü yaptığı *Encyclopedia of Translation Studies* adlı kitapta alt yazı, dil ve teknik bakımından ikiye ayrılmaktadır:

Dil yönünden:

a) Dil içi alt yazılar: 1) İşitme zorluğu çekenler için yerli programların alt yazılandırılması. 2) Dil öğrenenler için yabancı dil programlarının alt yazılandırılması.

b) Diller arası alt yazılar: Kaynak dil ve hedef dil gözetilerek çevirinin yapıldığı alt yazılar. (Gottlieb, 2001: 247).

Teknik yönden:

a) Açık alt yazılar (seçmeli olmayan): 1) Sinemalarda gösterilen alt yazılar. 2) Televizyonlarda gösterilen filmin bir parçası olan alt yazılar.

b) Kapalı alt yazılar (seçmeli, teletext olarak yayınlanan): 1) İşitme engelliler için yayınlanan ve uzaktan kumanda aracılığıyla seçilen alt yazılar. 2) Aynı programın eş zamanlı olarak farklı versiyonlarını izlemeye imkân tanıyan uydu aracılığıyla yayınlanan alt yazılar (Gottlieb, 2001: 247).

Süre yönünden:

a) Hazır alt yazılar (çevrim dışı alt yazılar): Program ya da yayın başlamadan önce hazırlanmış olan alt yazılar.

b) Canlı alt yazılar (çevrim içi alt yazılar): Program ya da yayın başladıktan sonra, anlık olarak operatör tarafından ya da yazılım gereği otomatik sunulan alt yazılar (Cintas - Remael, 2010: 19-21).

İnceleme

Renklendirme bakımından alt yazılar: Renklendirme bakımından alt yazılar incelendiğinde genellikle zeminin kırmızı, yazının ise beyaz tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, algı kolaylığı ve dikkat çekiciliği bakımından uygundur. Bazı kanallar ikincil önemdeki alt yazılarda siyah zemin üzerine beyaz yazı karakteri tercih ederken bazı kanallar bu durumun tam tersi olan beyaz zemin üzerine siyah yazı karakterini tercih edebilmektedir. Renk seçiminde, renklerin zıtlığından yararlanmak optik algılama açısından da uygun bir durum olarak değerlendirilmektedir. Yalnızca **HABER GLOBAL** kanalı, koyu maviyi kullanmaktadır.

TRT Haber (20 örnek)	NTV (20 örnek)	CNN Türk (20 örnek)	Haber-Glo- bal (20 örnek)	24 (20 örnek)	CNN Inter- national (20 örnek)
Kırmızı-be- yaz (ilk satır) ve siyah-be- yaz (ikinci satır).	Kırmızı-be- yaz (ilk satır) ve beyaz-si- yah (ikinci satır).	Kırmızı-be- yaz (ilk satırda) ve siyah-be- yaz.	Tek satırda; Koyu ma- vi-beyaz; İki satırda; Kırmızı-be- yaz.	Beyaz-si- yah (hem ilk satırda hem ikinci satırda)	Kırmızı-be- yaz (ilk satır) ve Beyaz-si- yah (ikinci ve üçüncü satırda)

Tablo-1

Kullanılan fontların büyüklüğü bakımından alt yazılar: Kullanılan fontların büyüklüğü bakımından alt yazılar incelendiğinde TRT Haber'de ilk satırların tamamının büyük; ikinci satırların ise ilk sözcüğün büyük, diğer sözcüklerin küçük yazıldığı görülmektedir: 30 BASAMAKTAN DÜŞTÜ Bisikletli genç başındaki kask sayesinde kurtuldu (**TRT Haber**, 6 Haziran 2019, 12.17). **NTV**'de ise tam tersi bir kullanım dikkati çekmektedir. İlk satır küçük harflerle yazılırken ikinci satırın tamamı büyük yazılmaktadır: Putin'den TürkAkım'a övgü PUTİN: ERDOĞAN'IN SİYASİ İRADESİ SAYESİNDE PROJE BİTME AŞAMASINDA (**NTV**, 7 Haziran 2019, 20.10). **CNN TÜRK** ve **24** ise her iki satırda da tamamı büyük harfle yazımı tercih etmektedir: BAYRAMA ÇALIŞARAK GİRDİLER EKMEK PARASI, GÖREV AŞKI BAYRAM DİNLEMİYOR (**CNN TÜRK**, 6 Haziran 2019, 00.20); ULUSLARARASI ENERJİ AJANSI BAŞKANI FATİH BİROL: AFRİKA KITASINDA 600 MİLYON KİŞİ ELEKTRİKSİZ YAŞAM SÜRDÜRÜYOR (**24**, 12 Haziran 2019, 22.25).

Noktalama işaretleri bakımından alt yazılar: Noktalama işaretlerinin hemen hemen tamamı alt yazılarda kullanılmaktadır. Ancak nokta işaretine ulusal ve uluslararası düzeydeki kanallarda hiç rastlanmamış olması dikkat çekicidir. Örneğin; RUSSIA, ARE YOU LISTENING? TRUMP: ALL CONGRESSMEN TAKE “OPPO RESEARCH” FROM GOVTS (**CNN International**, 13 Haziran 2019, 23.44); WHAT A SHOT! ST. Louis End 52-Year Title Drought (**CNN International**, 23 Haziran 2019, 23.52); ALMAN HÜKÜMET SÖZCÜSÜ STEFFEN SEIBERT: MÜSLÜMANLARIN İBADETHANELERİNE YÖNELİK HER TÜRLÜ SALDIRIYI KINIYORUZ (**24**, 12 Haziran, 2019, 22.24); TRUMP İNKAR ETTİ, SES KAYDI ÇIKTI ABD BAŞKANI, DÜŞES MARKLE İÇİN “EDEP-SİZ” DEDİ (**HABER GLOBAL**, 6 Haziran 2019, 00.43); VATAN AŞKIYLA 7/24 NÖBETLER Bahriyeliler bayramda da denizaltında nöbetlerinin başındalar (**TRT Haber**, 5 Haziran 2019, 23.24)

Satır sayısı bakımından alt yazılar: Satır sayısı bakımında alt yazılar incelendiğinde ulusal düzeydeki haber kanallarının genel olarak iki satırı, daha az oranda ise tek satırı tercih ettiği görülmektedir. Üç satıra ise hiçbir ulusal kanalda rastlanmamıştır. Ancak ABD merkezli **CNN International**'da, toplam üç örnekte üç satırlı alt yazı örneği tespit edilmiştir. **CNN International**'da, taramanın yapıldığı tarih aralığında tek satırlı herhangi bir alt yazı örneği tespit edilmemiştir.

TRT Haber (20 örnek)	NTV (20 örnek)	CNN Türk (20 örnek)	Haber- Global (20 örnek)	24 (20 örnek)	CNN In- ternatio- nal (20 örnek)
% 100; 2 satır	% 60; tek satır; % 40; 2 satır	% 95; tek satır; % 5; 2 sa- tır	% 60; tek satır; % 40; 2 satır	% 100; 2 satır	% 85; 2 satır; % 15; 3 satır.

Tablo-2

Sözcük sayısı bakımından alt yazılar: Sözcük sayısı bakımından alt yazılar incelendiğinde toplam sözcük sayısının ve oranının en yüksek olduğu kanalın **24** olduğu, en az olduğu kanalın ise **HABER GLOBAL** olduğu anlaşılmıştır.

TRT Haber (20 örnek)	NTV (20 örnek)	CNN Türk (20 örnek)	Haber- Global (20 örnek)	24 (20 örnek)	CNN Inter- national (20 örnek)
Toplam söz- cük; 188	Toplam söz- cük; 171	Toplam söz- cük; 151	Toplam söz- cük; 121	Toplam söz- cük; 313	Toplam sözcük; 206
Ortalama sözcük; %9.4	Ortalama sözcük; %8.55	Ortalama sözcük; %7.55	Ortalama sözcük; %6.05	Ortalama sözcük; %15.05	Ortalama sözcük; %10.3

Tablo-3

Acil haberlerin tasarımı bakımından alt yazılar: Acil haberler söz konusu olduğunda veri toplanan haber kanalları, genellikle SON DAKİKA, SON DURUM; BREAKİNG NEWS, ALERT etiketini kullanmaktadır. Veri toplanan bütün kanallar acil haberleri iletirken koyu kırmızı-beyaz renkleri tercih etmektedir. Örneğin;

SON DAKİKA

D. Akdeniz'de sondaj gerilimi

ERDOĞAN: KIBRISLI KARDEŞLERİMİZİN HAKLARINI KORUMAYA KARARLIYIZ (NTV, 7 Haziran 2019, 14.01);

BREAKING NEWS

SARAH SANDERS LEAVING WHITE HOUSE BY END OF THE MONTH (CNN International, 13 Haziran 2019, 23.18)

Sonuç ve Tartışma

Alt yazı; tematik yayın yapan haber kanallarındaki görsel ve işitsel uyarıcılarla bütünleşmeli, sunulan haberin doğal bir unsuru olmalıdır. Alt yazı, sözel ve işitsel olarak sunulan haberin içeriğinin ve mesajının önüne geçmemelidir. Alt yazının yakın bir gelecekte kişiselleştirilerek daha etkin bir iletişim birimi olacağı öngörülmektedir. Bu itibarla alt yazının geleceği bakımından, sözcük ve karakter sınırlamasının önemli bir yeri vardır. Dil israfı sayılabilecek özensiz kullanımlardan uzak durulması gerekmektedir. Alt yazılarda; televizyon kanallarındaki sözel ve işitsel haberi en iyi özetleyecek, anahtar sözcük konumundaki öğeler tercih edilmelidir. Bu konuda, izleyicilere yönelik olarak algılanabilirlik ve anlaşılabilirlik ölçümleri yapılmalı, bu ölçümlerin sonuçları doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmalıdır.

Alt yazı konusunda en önemli sorumluluk; alt yazı operatörüne düşmektedir. Alt yazı operatörü, hem görsel hem işitsel bir ortam olan televizyon ekranına üçüncü bir iletişim kanalı eklediğinin ayırıcında ve bilincinde olmalıdır. Alt yazı operatörünün kültürel farkındalık düzeyinin yeterli olması gerekmektedir. İlgili operatörün yaşadığı toplumun değerleri ve dinamikleri ile çelişen ifadelerden kaçınması gerekmektedir. Alt yazı operatörü, yazım ve noktalama konusunda TDK'nin *Yazım Kılavuzu*'na göre hareket etmelidir.

Alt yazı ile ilgili önemli bir mesele de alt yazının televizyon ekranının tam olarak neresinde yer alması gerektiğidir? Nitekim TV kanallarının kendi logoları zaten sabit bir şekilde, sağa ya da sola dayalı olarak ekranda konumlanmıştır. Bunun yanında, çeşitli alt yazıların ekrana yansıtılmasının dikkat edilmediği ve özen gösterilmediği takdirde görüntü kirliliğine ve bunun doğal sonucu olarak da algı karmaşasına yol açabileceği unutulmalıdır.

Alt yazı ile ilgili temel normların belirlenmesinde, alt yazı operatörlerinin eğitiminde, paydaş kurumlarla koordinasyonun yürütülmesinde ve sürecin etkin bir şekilde denetlenmesinde TDK'nin gerekli yasal zemin hazırlanarak yetkilendirilmelisi uygun olacaktır.

Kaynaklar

- (Ed.) Baker, Mona, *Encyclopedia of Translation Studies*, Routledge, London and New York 2001.
- Cintas, D. - A. Remael, *Audiovisual translation: Subtitling*, St. Jerome Publishing, Manchester 2010.
- Downey, Gregory J., *Closed Captioning: Subtitling, Stenography, and the Digital Convergence of Text with Television*, John Hopkins University Press, Baltimore 2008.
- (Ed.) Fong, Gilbert Chee Fun - Au, Kenneth K. L., *Dubbing and Subtitling in a World Context*, The Chinese University Press, Hong Kong 2009.
- Gottlieb, Henrik, "Subtitling", *Encyclopedia of Translation Studies*, Routledge, London and New York 2001, pages: 244-249.
- Yılmaz, Engin, *Uygulamalı Metin Bilgisi*, Pegem Akademi Yay., 2. Baskı, Ankara 2019.
- Zeytinkaya, Dilber, "Görsel-İşitsel Çeviri Kapsamında Altyazı Çevirisi", *Social Sciences Studies Journal*, Volume: 4, Issue: 22, 2018, pp. 4135-4122
- Zoe, de Linde - Kay, Neil, *The Semiotics of Subtitling*, Second Edition, Routledge, New York 2014.